

11.1.2011

Dnrot 2592/4/10 ja 4504/4/10

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

VANKIEN PUHELIMENKÄYTTÖOIKEUS

1

KANTELU

Kantelija pyysi 20.7. ja 11.12.2010 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamissaan kirjeissä oikeusasiamiestä tutkimaan Hämeenlinnan vankilan järjestyssäännön määräystä, joka käsittelee vankien puhelimenkäyttöä. Kantelijan mukaan järjestyssäännön mukainen mahdollisuus puhelimen käyttämiseen joka toinen päivä kymmenen minuutin ajan ei riittävästi mahdollista hänelle yhteydenpitoa hänen läheisiinsä eikä muidenkaan asioiden hoitamista puhelimitse. Kantelijan mielestä perusteltua syytä puhelimenkäytön rajoittamiseen ainakaan nykyisessä mittakaavassa ei ole.

Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan myös muiden vankiloiden puhelimenkäyttörajoitusten lainmukaisuutta.

2

SELVITYS

Kantelijan ensimmäisen kirjoituksen johdosta hankittiin Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen ja Hämeenlinnan vankilan selvitykset. Käytettävissäni ovat olleet myös Hämeenlinnan vankilan järjestyssäännöt 1.5.2009 ja 27.8.2010.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Vankeuslain 12 luvun 6 §:n mukaan vangille on annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle. Välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä puhelimen käyttö voidaan sallia korvauksetta. Pykälän 2 momentin mukaan vankilan järjestyssäännössä voidaan antaa vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä määräyksiä puhelimen käyttöajoista. Puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa, että vanki ilmoittaa, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Pykälän 3 momentin mukaan puhelimen käyttö voidaan keskeyttää tai evätä, jos näin on tarpeen tehdä rikoksen estämiseksi tai vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi.

Vankeuslain 15 luvun 1 §:n mukaan vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toiminto-

jen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Hämeenlinnan vankilan 1.5.2009 voimaan tulleen järjestyssäännön puhelimen käyttöä koskeva 8 § kuului seuraavasti.

"Vangin tulee ennen soittamista ilmoittaa kirjallisesti kenelle ja mihin numeroon hän on soittamassa. Vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus, mikäli hän antaa virheellistä tietoa soitettavasta puhelinnumerosta tai puhelun vastaanottajasta.

Jokaisella asunto-osastolla on korttipuhelin. Vangilla on mahdollisuus käyttää osaston korttipuhelinta joka toinen päivä 10 minuutin ajan. Puhelimen käytöstä ilmoitetaan arkisin aamulla kello 8.00 mennessä ja viikonloppuisin kello 9.00 mennessä kirjallisesti osaston vartijalle. Tämän jälkeen soittoaikaa on kello 20.00 asti.

Puhelinkortit säilytetään henkilökunnan hallussa."

Tällä hetkellä voimassa oleva, 27.8.2010 vahvistettu järjestyssääntö on puhelimen käyttöä koskevalta osalta vastaavan sisältöinen kuin sitä edeltänyt 1.5.2009 voimaan tullut järjestyssääntö.

3.2

Selvitys

Hämeenlinnan vankilan selvityksen mukaan vartija jakaa soittoajat osaston vangeille pyrkien huomioidaan vankien anomat kellonajat. Selvityksessä todetaan, että poikkeustapauksissa, kun kyseessä arvioidaan olevan tärkeä ja viivytystä kestävä asia, vangille voidaan antaa mahdollisuus osaston korttipuhelimen käyttöön useammin kuin järjestyssäännössä mainitaan tai pidentää soittoaikaa mainitusta.

Aluekeskuksen selvityksessä katsotaan, ettei vangin yhteydenpitoa omaisiin ja läheisiin ole puhelimen käyttörajoituksilla estetty ja etteivät Hämeenlinnan vankilan puhelimenkäyttöä koskevat rajoitukset ole ristiriidassa vankeuslain tavoitteiden kanssa.

3.3

Kannanotto

Lain mukaan vangin tulee saada hoitaa asioitaan puhelimitse. Vankeuslain puhelimenkäyttöä koskevalla säännöksellä muutettiin aiemmin voimassa ollutta lakia siten, että puhelimenkäytön luvanvaraisuudesta luovuttiin ja vangeille säädettiin oikeus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle sellaisina soveltuvina aikoina, jotka määritellään vankilan järjestyssäännössä (HE 263/2004, s. 178). Laki edellyttää, että vankilan järjestyssäännössä puhelimen käyttöajasta annettavat määräykset ovat vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä.

Rikosseuraamusviraston (nykyään Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö) asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli vankiloiden järjestyssääntöjen yhdenmukaistamiseksi laatia niin sanottu mallijärjestyssääntö, esitti vankien oikeudesta puhelimenkäyttöön muun muassa seuraavaa (esitys 26.8.2008).

"Puhelimen käyttöaikoja ei tule asettaa sellaisiksi, että se käytännössä estää kyseisen mahdollisuuden toteutumisen, eikä lyhyemmäksi kuin vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta on välttämätöntä. - - - Puhelinkäyttöaikojen rajoittaminen voi tietyissä tapauksissa olla edellytys sille, että vangeille pystytään järjestämään tasapuoliset mahdollisuudet

puhelimien käyttöön. - - - soittoaikojen määrän ja soittojen pituuden tulee olla sellaiset, että sen ei voida katsoa estävän vangille annetun puhelimen käyttöoikeuden toteutumista."

Suosituksen luonteisten Euroopan neuvoston vankilasääntöjen (Rec (2006) 2) sääntö numero 24 käsittelee vankien yhteyksiä ulkomaailmaan muun muassa seuraavasti.

24.1 Vankien on saatava mahdollisimman usein pitää yhteyttä kirjeitse, puhelimitse tai muilla yhteydenpitomenetelmillä perheisiinsä, muihin henkilöihin ja ulkopuolisten järjestöjen edustajiin sekä tavata näitä henkilöitä.

24.2 Yhteydenpitoa ja tapaamisia voidaan rajoittaa ja valvoa, jos meneillään olevaan rikostutkintaan liittyvät vaatimukset, hyvän järjestyksen, turvallisuuden ja turvatoimien ylläpito, rikosten estäminen ja rikosten uhrien suojeleminen sitä edellyttävät, mutta tällaisten rajoitusten, oikeusviranomaisen määräämät erityisrajoitukset mukaan lukien, on kuitenkin sallittava yhteydenpito hyväksyttävällä vähimmäistasolla.

24.5 Vankilaviranomaisten on autettava vankeja ylläpitämään riittäviä yhteyksiä ulkomaailmaan ja järjestettävä heille tarkoituksenmukaista sosiaalista tukea sitä varten (Euroopan neuvoston vankilasäännöt, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 2/2007).

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva Euroopan parlamentin komitea (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT) on vankiloihin tekemillään tarkastuksilla korostanut vankien oikeutta puhelimenkäyttöön ja mahdollisten käyttörajoitusten edellyttämiä perusteita. Esimerkiksi vuonna 2009 komitea totesi Ruotsiin tekemänsä vierailun perusteella seuraavaa. "The CPT recalls that all prisoners, including remand prisoners, should have access to a telephone. This principle is included in the European Prison Rules (Rules 24.1 and 99). The imposition of any restrictions on phone calls should be proportionate to the threat posed and should not be used as an indirect way of restricting communications." (Report to the Swedish Government, CPT/Inf (2009) 34)

Sen lisäksi, mitä puhelimenkäyttöoikeudesta säädetään vankeuslain 12 luvussa, puhelimen käyttöä rajoitettaessa tulee ottaa huomioon myös seuraavat seikat. Vankeuden täytäntöönpanoa koskevien yleisten säännösten mukaan vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja ja vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään (vankeuslaki 1 luku 4 §). Vankien hyvinvoinnin ja vankeuden jälkeisen yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta on tärkeää, että he kykenevät säilyttämään ja ylläpitämään yhteyden vankilan ulkopuoliseen maailmaan. Kyse on myös vangin ja hänen läheistensä perhe-elämän suojusta. Perhe-elämän suoja kuuluu osana perustuslain 10 §:ssä taattuun yksityiselämän suojaan, mistä seuraa, että vankeinhoitoviranomaisten tulee toimillaan pyrkiä tukemaan vankien perhe-elämää, eikä sille pidä asettaa kuin kussakin tapauksessa perusteltavissa olevia rajoituksia.

Olen jo aiemmin todennut, että soittoaikojen tulee olla sellaisia, että vangin oikeus puhelimenkäyttöön myös käytännössä toteutuu. Olen pitänyt mahdollisuutta päivittäiseen puhelimenkäyttöön tärkeänä. Lisäksi olen korostanut, että kiireellisissä tai muutoin perustelluissa tapauksissa tulee voida soittaa myös säännönmukaisten soittoaikojen ulkopuolella (dnrot 246/4/09 ja 2275/4/10).

Pidän vankien mahdollisuutta puhelimenkäyttöön Hämeenlinnan vankilassa vähäisenä. Erityisen epätydyttävänä pidän sitä, että vangeilla ei ole päivittäistä mahdollisuutta puhelimen käyttöön. Selvityksestä ei käy ilmi perusteita puheluaikojen lyhyydelle lukuun ottamatta sitä yleistä seikkaa, että puhelimenkäyttö suljetussa vankilassa edellyttää tarkempaa valvontaa kuin avolaitoksessa, ja sitä samoin yleistä seikkaa, että yhtäläisten soittomahdollisuuksien varmistaminen kaikille vangeille edellyttää soittoaikoja koskevia määräyksiä. Näin ollen jää epäselväksi, onko näinkin rajoitettu puhelimenkäyttöoikeus lain edellyttämin tavoin Hämeenlinnan vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämätöntä. Tietääkseni puhelimenkäyttömahdollisuus on monissa muissa suljetuissa vankiloissa kyetty

järjestämään laajemmaksi kuin Hämeenlinnan vankilassa. Aluevankilan selvityksen perusteella myös Länsi-Suomen alueen muissa suljetuissa vankiloissa on laajemat soittomahdollisuudet kuin Hämeenlinnan vankilassa. Tosin rajoitusten vertaaminen, ja siten vankien tosiasiallisen soittomahdollisuuden selvittäminen, on vaikeaa, koska soittorajoitukset eri vankiloissa määritellään sallitun minuuttimäärän, sallittujen päivien tai sallittujen soittokertojen suhteen keskenään eri tavoin. Lisäksi se, kuinka soittorajoituksista tosiasiallisesti joustetaan, vaihdellee vankiloittain.

Epäselväksi Hämeenlinnan vankilan osalta jäi myös, voiko vanki järjestyssäännön salliman kymmenen minuutin puitteissa soittaa enemmän kuin yhden puhelun ja onko tuo kymmenen minuutin aika mahdollista jakaa useammaksi lyhyeksi jaksoksi saman päivän aikana. Kantelijan jälkimmäisessä kirjoituksessaan esittämän väitteen mukaan hänen ei olisi sallittu soittaa samana päivänä toista kertaa, kun hänen yrityksensä puhua lapsensa kanssa epäonnistui ensimmäisellä soittokerralla. Koska pidän Hämeenlinnan vankilan puhelimenkäyttömahdollisuutta jo yleisestikin ongelmallisen vähäisenä, en ole pitänyt perusteltuna ryhtyä erikseen selvittämään tätä yksittäistä väitettä.

Vankien puhelimenkäyttömahdollisuudet tulevat toistuvasti esiin sekä kanteluissa että tarkastusten yhteydessä. Mahdollisuus puhelimenkäyttöön vaikuttaa vaihtelevan suuresti suljettujen vankiloiden välillä. Harkitsen, onko tarpeen ryhtyä selvittämään asiaa laajemmin omana aloitteena. Tämän vuoksi en tässä yhteydessä ole ryhtynyt tutkimaan tarkemmin, ovatko ja minkälaisilla perusteilla Hämeenlinnan vankilan puhelimen käytön rajoitukset todella välttämättömiä vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta. Sen sijaan pyydän Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajaa ja Hämeenlinnan vankilan johtajaa itse harkitsemaan tätä kysymystä.

4

TOIMENPITEET

Saatan käsitykseni vankien puhelimenkäyttöoikeudesta Hämeenlinnan vankilan johtajan ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan tietoon. Pyydän aluejohtajaa ilmoittamaan minulle 30.4.2011 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä päätökseni on mahdollisesti antanut aihetta.

Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.

Oikeusasiamies otti omana aloitteenaan tutkittavaksi vankien soittomahdollisuudet suljetuissa vankiloissa (933/2/11). Asia on vielä vireillä.